

Mowuz ata

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Taryhy ýerler

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Mowuz ata

MOWUZ ATA

Gadymy Lebap topragy Amul-Horezm uly kerwen ýolunyň ugrunda ýerleşensoň, özünde gadymyýetden galan ençeme arheologik ýadygärlikleri özünde saklaýar. Olaryň biri hem welaýatyň Galkynyş (ozalky Dänew) etrabyňyň Göýnük obasynda ýerleşen Mowuz ata, Şeýdan baba ýaly zyýarat edilýän öwlüýälerdir.

Her bir gadymy arheologik ýadygärlik ýa-da gadymdan galan kümmetler, zyýarat edilýän öwlüýäler biziň hakyky taryhymyzdyr, biziň gowgaly geçmişimizden habar berýän mirasymyzdyr. Şol nukdaýnazar bilenem olary ylmy taýdan öwrenmegiň uly ähmiýeti bar.

Mowuz ata öwlüýäsine ýerli ilat "Öwlüýä depe" hem diýýär.

■ Mowuz atanyň taryhy

Taryhy çeşmeleriň habar bermegine görä bu arheologik ýadygärlik X asyryň başynda, XI asyryň aýaklarynda oguzlaryň gür ilatly ýaşaýyş mekany bolupdyr. Bu ýerde X-XI asyrdan türkmenler oturymly ilat bolup ýaşap, kowçum-kowçum obalary emele getiripdirler.

Mowuz ata öwlüýäsiniň häzirki orny X-XI asyrlarda, hatda ondan soňky XIII asyrlarda hem Amyderýanyň orta akymynda ýerleşen Amul-Horezm uly kerwen ýolunyň ugrunda ol çapardan bu çapar merkezine çenli habar beriş duralgalarynyň biri bolup hyzmat edipdir. Söwda kerwenleriniň, täjirleriniň, ýolagçylaryň, syýahatçylaryň, hatda ýowuz basybalyjylaryň-da ýoly Mowuz ata duralgasynyň üstünden geçipdir. Soňabaka Mowuz ata çapar duralgasy has ulalyp, iri söwda merkezleriniň birine öwürlipdir we orta asyrlarda gülläp ösüpdir, hatda Mowuz şäher derejesine-de ýetiberipdir.

Bu taryhy mekanda gadymy oguzlar ýaşandygy üçin Mowuz ata

öwlüýäsininiň ady oguzlaryň adyndan gelip çykyppdyr we ýerli ilatyň dialektinde (şiwe gepleşiginde) üýtgeşmä sezewar bolup, Mowuz (ýagny, Oguz, Owuz, Mowuz) diýlipdir.

■ Mowuz ata gonamçylygy haçan döräpdir?

Bu mukaddes ýeriň häzirki wagtda uly gonamçylyk, öwlüýä bolup galmagynyň esasy sebäbi bir wagtlar bu ýerde ýerli ilat bilen keseki basybalyjylaryň arasynda aldym-berdimli ýowuz söweşler bolup geçipdir. Basybalyjylar Mowuz şäherini – ýagny, Oguz kendi zalymlyk bilen weýran edip, ýerli ýaşaýjylary uçdantutma gyrypdyrlar. Şäherde diri galanlar az bolup, olaram guma siňipdirler. Talanan şäheriň meýdany soňra watan ugrunda şehit bolan oguzkentli ata-babalarymyzyň ýatan uly gonamçylygyna öwrülipdir.

■ Mowuz atanyň häzirki ýagdaýy

Häzirki wagtda Mowuz ata arheologik ýadygärligi üsti mazarlar, guburlar we saganalar bilen doldurylan gonamçylyga öwrülen ýagdaýdadyr. Onuň belentligi 8-9 metre, uzynlygy 90 metre, ini 50 metre barabardyr. Çeti bolsa tekizlige öwrülen depelikdir. Ol günortadan günbatar-demirgazyga tarap inedördül görnüşinde uzalyp gidýär. Ilkibaşda çapar duralgasy üçin gurulan bu ýer wagtyň geçmegi bilen harby-goranyş maksatly uly berkitmä öwrülipdir. Şol wagtlar ol çig kerpiçden, birneme soňrak bişen kerpiçden üýtgedilip gurlan mähnet galyň diwarlardan, giň bassyrmalardan ybarat üsti ýapyk kerwensaraý görnüşindäki gala bolupdyr. Ol duşmanlar tarapyndan ençeme gezek weýran edilip, ençeme gezek gaýtadan dikeldilipdir. Pajygaly wakalar mahalynda gala ýaşaýjylary uçdantutma gyrlyp, şehit bolupdyrlar. Şonuň üçin bu ýerde uly bolmadyk saganalaryň, mazarlaryň gadymy guburlaryň sany bar, sajagy ýok...

Ýerli ilat onuň töweregine bişen kerpiçler bilen örülip dikeldilen sütünler arkaly berkidilen demir germewler aýlapdyr. Keramatly hasap edilensoň, ýerli ýaşaýjylar, hatda diýarymyzyň başga welaýatlaryndanam zyýarata gelip, bu ýerde sadaka berýärler.

■ Gonambaşysy – Oguz ata

Göýnükli ýaşulylaryň aýtmagyna görä, bu ýerde ilkinji gonambaşy hökmünde wepat bolan gahryman oguz serdary bolupdyr.

Göýnük obasynda Mowuz ata ýadygärliginiň döreýiş taryhy barada başga-da gyzykly rowaýatlar kän. Olaryň birinde gadym eýýamlarda şu obada oguzlaryň ýaşandygyny, olaryň gaýduwsyz serkerdesiniň adynyň bolsa Oguz ata bolandygyny, Oguz atanyň watan ugrunda söweşip şehit bolanyndan soňra ony oguzlaryň bu ýerde jaýlandygyny we üstüne kümmet galdyrandyklaryny buýsanç bilen gürrüň berýärler.

Meşhur alym Soltanşa Atanyýazowyň 1980-nji ýylda neşir edilen "Türkmenistanyň geografik atlarynyň düşündirişli sözlügi" kitabynda Mowuz ata barada şeýle maglumat bar:

"Mowuz ata Dänew raýonynda (Göýnükde) oturymly ýer, öwlüýä. Oňa öwlüýäniň ady dakylýpdyr".

◇ ◇ ◇

Watan ugrunda wepat bolup Mowuz ata şehitliginde jaýlanan merdana ata-babalarymyzyň eziz ruhy bizden şat bolsun!

Taryhy ýerler